

ההיילולא הגדולה

בל"ג בעומר עולים רבבות לקברו של ר' שמעון בר יוחאי, הנמצא על פי המסורת למרגלות רכס הרי מירון. על טקסי המים במאות הראשונות, על טכסי האש בשנים שלאחר מכן, ועל ההיילולא כיום: פולחן, מיסטיקה, פולקלור ומציאות - במירון

כתיבה וצילום ינון שבטיאל, איור: אמיתי סנדי

ואין שם מים חיים כלל אך יבואו העברים שלש רגלים לראות קבורת הצדיקים החשובים ובייחוד קבורת ר' שמעון בן יוחאי ויתחננו עם תפילות סליחות ותחנונים לה' יתברך שיתן להם מים שיוכלו לעמוד שם ימים אחדים ומיד יבוא המטר...!". לתיאורו ניתן להוסיף גם את תיאורו של ר' משה באסולה משנת 1522 שמדבר על כך שכל טקס התפילות על המים נעשה סביב קבר רשב"י בפקיעין (!) וכך כתב באסולה: "היו שם יותר מאלף נפשות, כי באו רבים מדמשק עם נשיהם וטפם". נראה שעדיין בימיו של באסולה שימש קברו של רשב"י בין אם בפקיעין ובין אם בקרבת מערת שמאי והלל במירון, מקום שבו התכנס ציבור יהודי גדול כדי להתפלל לשנה גשומה. לסיכום חלקי של המקורות, ניתן לומר בוודאות שמערת הלל ושמאי במירון נודעה בקרב עולי הרגל היהודים כמקום שמתרחשים בו ניסים, שם מבקשים על הגשמים. קבר רשב"י מוזכר רק אגב הזכרת הלל ושמאי והמעין הפלאי המפכה לצידם. יש לציין שבמרוצת הדורות הופרדו קברי

לספירה, והיה מתלמידיו הבולטים של ר' עקיבא. הסיפור המיתולוגי סביבו נרקם שעה שנמלט מאימת הרומאים והסתתר במערה בפקיעין עם בנו אלעזר במשך 13 שנה, במהלכן למדו תורה, אכלו חרובים ושתו מי מעיין שזימן להם המקום בתוך המערה. המסורת מספרת ששם, בתוך המערה, חיבר רשב"י את ספר "הזוהר" וכך זכה להיות לימים אבי תורת הקבלה, אותה פיתח האר"י (ר' יצחק לוריא אשכנזי) במאה ה-16 בצפת.

קברם של הלל ושמאי

הפעם הראשונה שהמתחם במירון מתואר כמקום שמציינים בו את זיכרו של ר' שמעון בר יוחאי, מופיע במקור המכונה במחקר בשם "איגרת הנוסע האלמוני מקאנדיה" מ-1473. על פי תיאורו של אותו נוסע אלמוני, נראה שהוא מכיר מסורת המערבת בין טקסי המים שבמערת הלל ושמאי לבין קברו של רשב"י במירון; וכך כתב: "מירון, שם מערה אחת, נקברו בה עשרה זקנים חשובים ובכללם שמאי והלל. מעט רחוק משם יש מערה אחרת בה נקברו ר' שמעון בן יוחאי ובנו...

ל ו היינו פוגשים עולי רגל יהודים מן המאות ה-12-15 עולים בעלייה התלולה המובילה כיום משער היישוב מירון לעבר קברו של ר' שמעון בר יוחאי (רשב"י) והיינו שואלים אותם לאן פניהם מועדות, היו הללו משיבים ללא היסוס שהם באו להתפלל על המים במערת הלל ושמאי (שעד היום, אגב, מפכה מעיין מים חיים באתר זה). ליהודי בתקופות אלה, שימש האתר במירון, מקום שנערכו בו טקסים ותפילות בציבור בסימן בקשה למים, לירידת גשמים. מעשי ניסים סביב המעיין וטעמים המשובח של המים ליוו את תיאורי העולים לרגל דוגמת בנימין מטודלה (1170), ר' פתחיה מרגנשבורג (1180), ר' שמואל ב"ר שמשון (1211) ואחרים. ללמדכם שעד אמצע המאה ה-15 המתחם כלל לא נודע כמקום עלייה לרגל לקברו של ר' שמעון בר יוחאי, או כמקום היוללות, זאת חרף המסורת עוד מתקופת התלמוד, שרשב"י ובנו אלעזר נקברו שם. רשב"י היה תנא - חכם מתקופת המשנה. הוא חי בתקופת מרד בר-כוכבא, במאה השנייה

הכניסה לקבר רשב"י במירון

ציון קבר שמאי "שנדד" ממערת הלל להר שמנגד

מערת הלל ועשרת הזקנים

פנים קבר הרשב"י

עם מרד בר כוכבא: במסכת יבמות נמסר ש-12 אלף זוגות מתלמידי של ר' עקיבא מתו במגיפה בפרק זמן אחד, בין פסח לעצרת. מדובר כמובן ב-50 הימים שבין פסח לשבועות. על פי נוסחה פרשנית ("ספר המנהיג" מן המאה ה-12), אנו למדים שהאירוע הטראגי התחולל עד פרוס עצרת כלומר עד ליום י"ח באייר שהוא יום ה-33 לספירת העומר. ביום זה פסקה המגיפה. לכן בכל ימי ספירת העומר שבין פסח לעצרת נוהגים מנהגי אבלות למעט יום הל"ג בו אפשר "להתאושש" ולהפסיק ליום אחד את מנהגי האבלות (לכן גם מאפשרים נישואין). החיבור בין הפסקת המגיפה להצלתו של רשב"י - מגדולי תלמידיו של ר' עקיבא, שנתפס כמי שניצל מן המגיפה - היווה בסיס

החיבור בין הפסקת המגיפה להצלתו של רשב"י - מגדולי תלמידיו של ר' עקיבא, שנתפס כמי שניצל מן המגיפה - היווה בסיס מספק לעלייתו לרגל של האר"י לקברו של רשב"י, בדיוק ביום ל"ג בעומר.

מספק לעלייתו לרגל של האר"י לקברו של רשב"י, בדיוק ביום ל"ג בעומר. לכן יש להוסיף את המימד המיתי לפיו נפטר רשב"י בל"ג בעומר, בדיוק לאחר שהספיק להעביר לתלמידיו את סודות ספר הזוהר במלואם. ולפי הזוהר עצמו, עצם הצלחתו של רשב"י להעביר את הסודות במלואם הוא "יום הילולא" (אידרא רבא, פרשת נשא). החיבור המשולש שבין רשב"י, יום ל"ג בעומר וההילולא במירון, מתחיל אם כן לקבל את הבסיס ליצירתו, בהשראתו ובעידודו של האר"י הקדוש שראה ברשב"י את האב הרוחני של תורת הקבלה. מאז ועד היום תופסת ההילולא לרשב"י במירון מקום מרכזי בחג ה"חדש" שהתפתח בארץ ישראל, זאת חרף התנגדותם של פוסקי הלכה חשובים ובעלי עמדה שקבעו שיש בהילולא הזו משום "דרכי האמורי" (ר' יוסף סופר, 1762, ר' יחיאל מיכל פינס, 1885, ר' משה סופר, 1837, ר' יוסף הלוי - אב"ד לבוב ואחרים).

ההילולא - כיום

בשלב הראשון נישא בתהלוכה ספר התורה העתיק שהוענק ב-1833 לר' שמואל עבו מידי קהילת צפת, על פועלו ברכישת חלקת האדמה הסמוכה לקבר רשב"י ועל הקמת ציוני המצבות והמבנה הנמצא שם עד היום. בערב ל"ג בעומר עוברת התהלוכה מצפת למירון עם ספר התורה. עם רדת החשיכה

השניים כיאה לבני פלוגתא נודעים שכמותם, וקברו של שמאי הועתק בכוח המסורות החדשות לעבר הר שמנגד למערת הלל, סמוך לחורבת שמע (ראו מסגרת). המעניין הוא מתי בעצם נדחק טקס התפילות למים במתחם שבמירון והוחלף בהילולא המפורסמת? דומה שכוחן של מסורות עממיות גדול יותר מכוחן של מסורות כתובות וגם אם אין שום מקור המתאר באופן שלם את המהפך ואת חדירתה של מסורת ההילולא, הרי שמתוך שפע המסורות העממיות סביב ל"ג בעומר, רשב"י ופולחן המקומות הקדושים, ניתן לצרף את חלקי הפסיפס לתמונה מעורפלת קמעא, אך מובנת.

מחג המים אל חג האש

ככל הנראה, הדירבון לפריחתו של קבר רשב"י במירון, הוא שגשוגה של תורת הקבלה של האר"י וקשריה המיתולוגיים לרשב"י. החל מהשליש השני של המאה ה-16, מתחילה במירון חגיגה חדשה שמנותקת כליל מהלל ושמאי ואינה קושרת יותר כתרים למעשי ניסים סביב המים. המים נשכחים ופולחן האש מתחיל: חג המים הפך לחג האש.

תחילתה של ההתכנסות סביב הקבר נעשתה באופן טבעי על ידי האר"י ותלמידיו שראו ברשב"י את הדמות הרוחנית המרכזית של תורת הקבלה. בתחילה מספר לנו בעל "שבחי האר"י", לשלמה שלומיל בן חיים, כי היו באים התלמידים להתייחד ולהעמיק בעיון בספר הזוהר "שני פעמים בשנה, חוק ולא יעבור, נוהגין כל חכמי הסגולה הבקאים בחכמת האמת, לילך למירון יותר מעשרים חכמים, ששם קבר רשב"י ור' אלעזר בנו... ושם פורשים אהל מקבר לקבר ויושבין י' ימים וי' לילות רצופים ועוסקים בספר הזוהר. ויש להם שמש אחד המכין להם מאכלים וד' גויים חגורים כלי זיין עומדים בכל לילה מבחוץ כדי לשמור אותם מן הגנבים... וזה עושים שני פעמים י' ימים קודם שבועות וי' ימים קודם ראש השנה". לעומתו מספר לנו ר' חיים ויטאל, מי שכתב מפיו של האר"י את אמריו, שהאר"י עצמו ביום ל"ג בעומר "הוליך את בנו הקטן שם עם כל בני ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה". וכאן שוב יש לפשפש במקורות ישראל כדי לברר מדוע דווקא יום הל"ג בספירת העומר (י"ח אייר) הפך ליום של שמחה בתוך ימי העצב של הספירה. גם על כך ידעה לספר המסורת היהודית תלי תילים של אגדות אך החשוב לעניינו הוא סיפור קדום המופיע בתלמוד הירושלמי במסכת יבמות שם ניתן למצוא רמז הקושר את ל"ג בעומר

➤ החל מהשליש השני של המאה ה-16, מתחילה במירון חגיגה חדשה שמנותקת כליל מהלל ושמאי ואינה קושרת יותר כתרים למעשי ניסים סביב המים. המים נשכחים ופולחן האש מתחיל: חג המים הפך לחג האש.

מדליקים אש על גג מתחם הקבר; תחילה מדליקים את עמוד רשב"י ואחר כך את עמוד אלעזר בנו. הנאספים משליכים אל האש חבילות של נרות שלמים, או שופכים שמן זית (בעבר היו נוהגים להשליך אל האש בגדים יקרים, צעיפים ומטפחות אך איסור "בל תשחית" הצליח לנקות מנהג זה אם כי לא באופן מלא), בחצר מנגנים כליזמרים, סביבם נאספים מעגלי רוקדים ומושרים פיוטים בשבחי ר' שמעון בר יוחאי. רבים מהנאספים מתכנסים בחדרים צדדיים ולומדים מפרקי זוהר.

מנהגים רבים חדרו לתוך ההילולא כמו קיומם של נדרים שנדרו כל השנה, ריבוי בתרומות לעניים, הגשת תקרובת אוכל ומשקה בהתנדבות, השלכת סוכריות ומטבעות והקפת המתחם בריקודים אקסטטיים.

המבקרים הרבים הפוקדים את המתחם, נוהגים להתאסף לאורך כביש מירון צפת כשלושה שבועות ולעיתים אף יותר, לפני פרוס ה-ל"ג בעומר. לאורכו של הכביש מוקמים אוהלים צבעוניים, מובאים כלי מיטה, שפע של מזון, מקררים על מצברים, מערכות הגברה וכל הדרוש לו לאדם שבא למען ההילולא.

בינות לאוהלים נותר מקום של "כבוד" לדוכנים המחולקים לשתי מחלקות: בקרבת הקבר נמכרים חפצי קדושה כגון ספרות תורנית, תמונות קדושים, תשמישי קדושה, קמיעות, קלטות, נרות וכדומה. דוכנים נוספים בתחום זה הם דוכני התרמה או דוכנים השייכים לזרמים חסידיים כמו דוכן המשיח לכבודו של הר' מלובאוויטש, דוכן חסידי ברסלב ואחרים; בשולי הדרכים נמכרים כל מיני המאכלים והמלבושים של העדות השונות. בעיקר בולטים דוכני הממתקים המרוקאיים, בשרים על האש, בגדים ססגוניים, תכשיטים, גלביות מרוקאיות, כלים מקושטים וכלי בית (רבים מביעים מורת רוח מריבוי הדוכנים

נחל סוד, חורבת שמע ותצפית ממצבת קבר שמאי

מתוך הנחה שקוראינו הנאמנים יצאו בעקבות הכתבה לקבר הרשב"י, תהיה זו נקודת המוצא לטיול באתר עלום וכמעט בלתי מוכר.

צאו ממושב מירון ופנו ימינה בכביש 866 לכיוון צומת שבע. לאחר נסיעה בת 70 מטר בדיוק, תבחינו בפנייה חדה ימינה המובילה היישר למגרש חנייה משולט בשלטי רשות הטבע והגנים, המזמינים אתכם לנחל מירון.

סעו עד סוף מגרש החנייה ושם תחנו את כלי הרכב, מול שלט שמורת הר מירון. משמאלכם תבחינו בגשרון עץ, המעביר אתכם לגדה המזרחית של הנחל. טפסו במעלה המתון המוביל לנחל קטן העונה לשם נחל סוד. סימון שבילים כחול יסייע בידיכם לנווט.

השביל מסתיים מול מתחם דמוי קובייה ענקית עשוי אבני גזית גדולות. הגעתם לציון ממצבת או קברו של שמאי. המתחם מרשים בגודלו ואין מבנה הדומה לו שמזוהה עם מסורות מתחמי הצדיקים בגליל. מראש המבנה, ברום 765 מטר, ניתן לערוך תצפית מרשימה על העיר צפת ועל כל הרכסים שמדרום ומצפון לעיר. כ-50 מטר מצפון למבנה תבחינו בגל עתיקות שביניהן עוד בולטים שרידי בית הכנסת המרשימים בסבך הצמחייה שכיסתה את היישוב היהודי הקדום שהיה כאן והידוע כיום כחורבת שמע.

יש המזהים את האתר כתקוע הגלילית, מקום בית מדרשו של רשב"י. בית הכנסת נבנה ושוקם במאות ה-4-5 לספירה, והוא עדיין משמר בימה לארון הקודש, מזוזות גדולות מימדים, עמודים ובסיסיהם ומערכת פתחים בחלקו המערבי והצפוני של המבנה. מחוץ למתחם בית הכנסת נמצא גם מקווה טהרה. בין הממצאים שנתגלו בחפירת האתר נמצא משקוף שעליו חקוקה מגורת שבעת קנים ולמעלה משמונה מאות מטבעות שנתגלו בקופת הצדקה של הקהילה היהודית שחיה כאן בעת העתיקה.

המפה באדיבות כרטא ירושלים

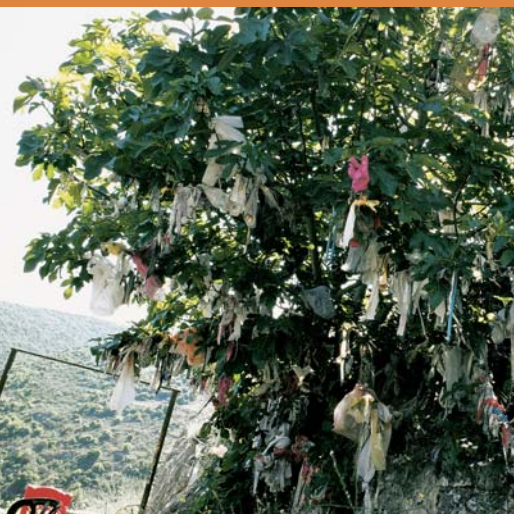
המאולתרים וייתכן כי בשנה זו כבר יאכפו את החוקים הקיימים בעניין והתופעה תיעלם).

בין כל המהומה לא ניתן לשכוח את טקס ה"חלאקה", שבו מגלחים לראשונה את שיער ראשו של כל בן שמלאו לו שלוש שנים. עשיית "מצווה" זו במסגרת ההילולא במירון נחשבת בעיני רבים כסגולה מיוחדת.

בשנים של רגיעה ביטחנית עומד אומדן החוגגים בהילולת הרשב"י במירון על כ-200,000 אלף חוגגים.

בשנה זו, נערכות רשויות הביטחון וההצלה למספר דומה, אם לא למעלה מזה!

ינון שבטיאל הוא חוקר קדמוניות הגליל ומרצה במכללות צפת ואוהל. ❀

מאמינים משאירים מזכרת בדרך למערת הלל